

3.8.2009

Dnro 3591/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

POLIISI PUUTTUI ILMAN SELKEÄÄ TOIMIVALTAPERUSTETTA KOTIRAUHAN SUOJAAMAN ALUEEN KOSKEMATTOMUUTEEN

1 KANTELU

A arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 5.11.2008 osoittamassaan kirjeessä - - - poliisiviranomaisten menettelyä poikaansa B:tä koskevassa asiassa. A katsoi poliisin ja sen mukana olleen sosiaalityöntekijän loukanneen hänen perheensä kotirauhaa tunkeutumalla keskellä yötä sisälle selvittämään A:ta koskevaa asiaa vastoin tämän tahtoa.

Lisäksi A arvosteli poliisin menettelyä olla vastaamatta hänen tekemäänsä tiedusteluun koskien poliisin toimintaa edellä mainitun tapahtuman yhteydessä.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumista

Kantelukirjoituksessa kerrottiin, että A:n 16-vuotias poika B otettiin kiinni poliisin toimesta ja vietiin - - - poliisin tiloihin, josta hänet toimitettiin poliisin ja sosiaalityöntekijän saattamana yöllä kotiin. Poliisin tuodessa B:tä kotiin, oli poliisi herättänyt A:n perheen soittamalla heidän asuntonsa ovikelloa. A kertoi, että B oli pyytänyt poliisia odottamaan, kun hän kävisi ilmoittamassa viranomaisten läsnäolosta. Poliisi ei ollut kuitenkaan totellut B:n pyyntöä vaan oli tullut sisälle A:n asuntoon selvittämään asiaa.

- - - poliisilaitoksen vanhempi konstaapeli C:ltä saadussa selvityksessä kerrottiin, että poliisipartio oli vienyt sosiaalityöntekijä D:n kanssa 16-vuotiaan B:n kotiin tarkoituksenaan samalla jutella tämän vanhempien kanssa selvittäen, mitä oli tapahtunut. B:tä oli epäilty muun muassa aiemmin illalla tapahtuneesta rattijuopumuksesta.

- - - sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä D on kantelun johdosta antamassaan selvityksessä todennut, että hän oli päivystävänä sosiaalityöntekijänä saanut tiedon poliisilta ala-ikäisestä B:stä, jonka epäiltiin syyllistyneen mm. rattijuopumukseen. D oli tavannut B:n poliisilaitoksen tiloissa kartoittaakseen tilannetta. Koska B oli ollut päihtynyt ja hänen epäiltiin syyllistyneen rikokseen, D katsoi velvollisuudekseen ilmoittaa tapahtuneesta B:n huoltajille. D ei kuitenkaan onnistunut tavoittamaan B:n huoltajia puhelimitse. Asiassa oli poliisin kanssa päädytty toimittamaan B kotiinsa, jotta hänen vanhempansa saisivat tiedon tapahtuneesta ja voisivat huolehtia lapsensa hyvinvoinnista.

Sekä C:n että D:n selvityksissä todetaan, ettei B ollut heti onnistunut saamaan asunnon ovea auki avaimillaan, josta syystä hän oli itse joutunut soittamaan asunnon ovikelloa. Lopulta ovi oli kuitenkin saatu auki ja viranomaisten siirryttyä asunnon tuulikaappiin B:n perässä oli B:n äiti tullut aamutakissaan eteiseen. Asunnossa oli ollut myös kaksi koira. C oli pyytänyt, että B:n äiti ottaisi koirat hallintaansa tai siirtäisi ne muualle, kuten tapahtuikin. B oli siirtynyt asunnon ovelta katsottuna oikealla puolella olevaan keittiöön. C oli kertomansa mukaan seisonut sosiaalityöntekijä D:n kanssa tuulikaapin (eteistilan) ovella koko tapahtuman ajan. C toteaa, etteivät he missään vaiheessa tunkeutuneet asuntoon pidemmälle, vaan olivat seisonut tuulikaapin sisätiloihin johtavalla ovella. B:n äidille oli kerrottu, mitä oli tapahtunut ja mitä toimenpiteitä poliisi ja sosiaalitoimi olivat asiassa suorittaneet. Keskustelu B:n äidin kanssa oli ollut asiallista ja ystävällistä. Kun asia oli selvitetty, C ja D olivat poistuneet asunnosta. Heille ei ollut paljastunut, että asunnossa olisi ollut ketään muita kuin B:n äiti.

Perusteeksi sille, että B:n perässä oli tultu talon tuulikaappiin, C mainitsee sen, että oli yöaika ja asian selvittely sujui luontevimmin sisätiloissa. Lisäksi B oli päihtynyt ja yrittänyt jo aiemmin välttää kosketusta poliisin kanssa karkuun pyrkimällä. Koska C halusi olla varma, että B:n vanhempiin saataisiin yhteys, oli katsottu soveliaaksi siirtyä B:n perässä tuulikaappiin.

-- lääninhallituksen poliisiosaston lausunnossa on viitattu oikeuskirjallisuudessa (Frände - Matikkala - Tapani - Tolvanen - Viljanen - Wahlberg: Keskeiset rikokset) esitettyyn kantaan, jonka mukaan "jos paikan haltija nimenomaisesti sallii sen, että joku tulee hänen huoneistoonsa, rikoksen tunnusmerkistö ei lainkaan täyty". Lääninhallitus katsoo, että asunnon haltijan hiljainen suostumus on poistanut kotirauhan rikkomisen tunnusmerkistön edellyttämän oikeudettomuuden, eikä poliisin täten voida katsoa syyllistyneen asiassa lainvastaiseen menettelyyn.

A toteaa selvitysten johdosta antamassaan vastineessa, että kyseessä oleva virkatoimi ei antanut oikeutta tunkeutua asuntoon sisälle, koska asia oli muutoin selvitettävissä. A toteaa vastineessaan myös, ettei nimenomaisena sallimisena voitane pitää sitä, että viranhaltijat ovat öiseen aikaan jo tunkeutuneet sisätiloihin, jolloin asukas herää hämmentyneenä ihmetellen, mistä on kysymys, eikä ymmärrä pyytää viranhaltijoita poistumaan.

Asian jälkikäteisen selvittämisen osalta vanhempi konstaapeli C toteaa saaneensa joitakin päiviä myöhemmin A:n soittopyynnön asian selvittämiseksi. C kertoo yrittäneensä useita kertoja saada puhelimitse kiinni A:ta, mutta puheluihin ei ollut vastattu.

A kertoo vastineessaan tältä osin, ettei hänellä ole tapana vastata puheluihin, jotka puhelimen näytössä näkyvät tulevan tuntemattomasta puhelinnumerosta. A kertoo myös, että häntä oli alkujaan kehoitettu asioimaan poliisin kanssa kirjallisesti asian selvittämiseksi, joten myös poliisilta olisi tullut odottaa kirjallista lähestymistapaa.

3.2

Kannanotto

Kantelussa on ensisijaisesti kysymys siitä, oliko poliisin suorittama toimenpide asian selvittämiseksi lainmukainen. Näin ollen pohdittavaksi tulee, oliko poliisilla perusteita tulla 16-vuotiaan B:n kanssa tämän vanhempien asuntoon sisälle tavoittamaan heitä kertoakseen B:n aiemmin illalla tapahtuneista edesottamuksista poliisin kanssa.

Kun asiassa on kysymys ensi sijassa poliisin toimintaa koskevasta arvostelusta ja kysymys on ollut

poliisille kuuluvan virkatehtävän suorittamisesta, arvioin seuraavassa ainoastaan poliisin menettelyä toimenpiteen suorittamisessa. Näkemykseni mukaan on varsin vakiintunutta ja erityisesti lastensuojellulisesta näkökulmasta perusteltua, että joillakin poliisin virkatehtävillä on mukana sosiaaliviranomainen. Poliisilaitoksilla on myös usein päivystävä sosiaalityöntekijä, jonka tehtäviin kuuluvat muun muassa lastensuojeluun sekä lasten rikosoikeudelliseen asemaan liittyvät asiat. Tässä tapauksessa sosiaaliviranomaisen toimivalta B:tä koskevassa asiassa on nähdäkseni perustunut lastensuojelulakiin 25 ja 34 §:iin sekä sosiaalihuoltolain 41 §:ään.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Säännöksen 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Kotirauha on perustuslailla turvattu oikeus ja sen loukkaaminen edellyttää laissa ilmenevää perustetta. Poliisilaissa ja pakkokeinolaissa on yksityiskohtaisesti säädetty ne poliisitoimenpiteet, joiden nojalla poliisilla on oikeus tunkeutua kotirauhan piiriin.

Mielestäni tässä tapauksessa on kysymys rajatapauksesta sen suhteen, onkopoliisi menettelyllään loukannut kantelijan kotirauhaa. Poliisin valitseman toimintatavan puolesta puhuvana seikkana voidaan pitää sitä, että erityisesti nuorten henkilöiden kohdalla tulee mielestäni mahdollisen vapaudenmenetyksen sijasta aina harkita lievempiä keinoja, kuten esimerkiksi kotiin kuljettamista ja vanhempien välitöntä informoimista tapahtumista. Tähän vaihtoehtoon asiassa olikin päädytty. Toisaalta valittua toimintatapaa vastaan puhuvana seikkana tuli tässä tapauksessa pitää sitä, että toimenpiteen suorittamisen yhteydessä jossakin määrin puututtiin kantelijoiden kotirauhan piiriin.

Pidän sinänsä hyväksyttävänä, että poliisi pyrkii esimerkiksi ovikelloa soittamalla herättämään asunnossa olevat henkilöt voidakseen keskustella heidän kanssaan, mikäli asian luonne sitä vaatii. Tässä tapauksessa B:n vanhempien herättäminen oli katsottu välttämättömäksi, jotta he voisivat huolehtia päihtyneen lapsensa hyvinvoinnista. Kysymys onkin ollut myös sosiaaliviranomaisten toimivaltaan kuuluvan asian hoitamisesta. Lastensuojelulain 34 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on näet ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä, jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä (1 kohta) taikka jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään (2 kohta).

Selvitysten perusteella on tehtävissä johtopäätös, että vanhempi konstaapeli C oli toimenpiteen yhteydessä mennyt sisälle kantelijan kotiin. C ei kuitenkaan ilmeisesti edennyt asunnossa tuulikaappia pidemmälle. Kantelusta tai selvityksestä ei käy myöskään yksiselitteisesti ilmi, että liioin B tai hänen äitinsä olisi nimenomaisesti kieltänyt poliisia tulemasta sisälle kotiin; B oli kantelun mukaan pyytänyt poliisia odottamaan sillä välin kun hän kävisi ilmoittamaan poliisin läsnäolosta vanhemmilleen.

Poliisilain 2 §:n 2 momentin mukaan poliisin toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Säännöksen 3 momentin mukaan poliisi ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin poliisin tehtävän suorittamiseksi on tarpeen. Säännöksestä ilmenevä suhteellisuusperiaate edellyttää, että viranomaisen tulee käyttää lievintä mahdollista keinoa päämäärän saavuttamiseksi. Vastakkaisena intressinä päämäärän saavuttamisen tärkeydelle on sen haitan suuruus, jonka aiottu toimenpide aiheuttaa sen kohteena oleville henkilöille. Mitä voimakkaammin ihmisten oikeuksiin aiotaan puuttua, sitä tärkeämpää on arvioida toimenpidettä suhteessa toimenpiteen tarkoitukseen.

Yllä lausutun perusteella katson, että vanhempi konstaapeli C:n menettelyä voidaan pitää jossakin määrin ongelmallisena siltä osin kuin siinä on puututtu ilman selkeää toimivaltaperustetta kotirauhan

suojaaman alueen koskemattomuuteen. Toisaalta asiaan ei välttämättä ole ollut löydettävissä vaihtoehtoja mielekästä toimintatapaa asian viivytyksettömän selvittämisen toteuttamiseksi. Selvää on myös, että virkatehtävän menestyksellinen ja joutuisa suorittaminen oli edellyttänyt jonkinlaista rauhallisissa olosuhteissa tapahtunutta keskusteluyhteyttä B:n vanhempien kanssa, jonka mahdollistamiseksi C oli menetellyt edellä mainituin tavoin. Perustellumpi menettelytapa olisi tässä yhteydessä mielestäni ollut tiedustella lupaa tulla peremmälle asuntoon asian selvittämiseksi tehtävän sen ilmeisestikin mahdollistaessa. Tätä menettelytapaa puoltaa osaltaan se, että kansalaiset voivat joissain tapauksissa pitää hienovaraisempanakin menettelyä, jos poliisin toimenpide pyritään suorittamaan siten, etteivät sivulliset voi nähdä eivätkä kuulla, mistä asiassa on kysymys.

Katson kokoavana johtopäätöksenäni, että toimenpiteestä ei aiheutunut vahinkoa eikä sillä, niin kuin edellä on todettu, ole erityisen syvälekäyvästi puututtu toimenpiteen kohteena olleiden henkilöiden oikeuspiiriin. Arvioidessani poliisin menettelyn moitittavuutta totean pitäväni A:ta koskevan asian selvittämisen yhteydessä ilmitullutta oikeudenloukkausta varsin vähäisenä ja katson sen johtuneen pikemmin vanhempi konstaapeli C:n huomaamattomuudesta kuin tarkoituksesta jollain tavoin loukata kantelijan kotirauhaa. Katson, että asia ei anna minulle aiheutta muuhun kuin että kiinnitän vastaisen varalle C:n huomiota edellä esittämässäni arvostelussa esille ottamiini näkökohtiin.

Edellä toimenpiteen luonteen toteamisen lisäksi kantelunalaisessa asiassa on periaatteellisesti merkityksellistä myös poliisilta saadussa selvityksessä todettu näkemys siitä, että asunnon haltijan hiljainen suostumus poistaisi kotirauhan rikkomisen oikeudettomuuden. Totean tältä osin yleisemminkin, että poliisin kanssa asioiva kansalainen voi helposti kokea poliisin virkatoimet sellaisiksi, joista ei ole juuri mahdollisuutta kieltäytyä. Siitä syystä hiljaiseen suostumukseen poliisin toimivaltuuksia edellyttävän virkatoimen oikeuttamisperusteena tulee suhtautua hyvin varauksellisesti. Poliisin ei mielestäni tulisi ottaa esille mahdollisuutta esimerkiksi pakkokeinon käyttämiseen kohteen suostumuksella, vaan hänen tulisi tyytyä arvioimaan, ovatko lain säätämät edellytykset pakkokeinon käytölle täyttyneet vai eivät, jos pakkokeinon käyttöä harkitaan.

Mitä tulee sitten asian jälkikäteiseen selvittämiseen, katson, ettei asiassa ole epäiltävissä virheellistä menettelyä. Poliisin pyrkimykset tavoittaa A:ta puhelimitse asian selvittämiseksi olivat jääneet tuloksettomiksi poliisista riippumattomista syistä.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa esittämäni käsityksen vanhempi konstaapeli C:n menettelystä hänen tietoonsa. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Saatan käsitykseni myös poliisipartiossa olleen sosiaalityöntekijä D:n tietoon lähettämällä jäljennöksen hänelle tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös tiedoksi - - - lääninhallituksen poliisiosastolle sekä - - - poliisipäällikölle.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aiheutta.